

Kijan pou nou konprann prezans ak wòl ONG yo an Ayiti ?

Colette LESPINASSE

De jou an jou, devan kantite ONG k ap ferye an Ayiti ak plas yo okipe nan tout domèn, anpil moun ap poze kesyon sou òganizasyon sa yo. Devan yon Leta ki fèb, ki pa ka jwe wòl li kòm-sadwa, anpil moun twouve ONG yo gen twòp plas, twòp mwayen, twòp pouvwa. Chak jou pi plis, kritik kont ONG yo ap vin pi fò. Sa pouse moun reflechi sou fenomèn sa a. Atik mwen an ale nan sans yon refleksyon pou konprann pi byen kesyon ONG yo an Ayiti.

Istwa prezans ONG yo nan peyi Dayiti

Depi peryòd kolonyal la e menm apre lendepeandans, legliz katolik ki te antre nan koloni a ansanm ak kolon yo, te abitye fè lacharite pou moun ki pa jwenn manje, oswa ki pa gen pèsonn pou pran swen yo lè yo malad. Nan moman sa yo, pa t gen anpil moun ki te tèlman nan lamizè joutan yo pa t menm kapab mete men nan bouch oswa pa ka jwenn okenn fanmi oswa zanmi ki vin pote yo sekou. Konsa, aktivite lacharite a te rete yon bagay majinal ki te touche yon ti gwoup moun.

Nan lane 1950 yo, apre yon seri siklòn fin frape Ayiti, detwi jaden peyizan, detwi anpil kay, bèt, peyi a koumanse resevwa èd manje ak rad ki soti aletranje. Se sitou Sosyete Lakwawouj ak Legliz yo ki te konn okipe distribye èd imanité sa yo. Se nan moman sa a, pawòl yo rele sinistre koumanse vin alamòd pou fè referans a moun ki te viktim katastwòf natirèl sa yo. Se nan menm moman sa a tou, pawòl pèpè a vin rantr nan vokabilè pèp

ayisyen an, paske anpil nan èd sa yo, tankou vye rad, vye soulye ki soti aletranje, te konn pase nan men monpè nan presbitè pou distribisyon.

Nan menm epòk sa a, Ayiti t ap viv yon gwo kriz ekonomik, ki te sekwe sitou peyizan yo, men ki te gen konsekans sou majorite popilasyon an. Kriz sa a, se rezilta manfouben Leta ki pa janm okipe peyizan yo ak milye riral la alòske depi lendepandans se sou do moun sa tout ekonomi peyi a te repoze. Politik Leta a te lakòz peyizan yo vin pi pòv chak jou e nivo pwodiksyon agrikòl la t ap bese paske pa gen envestisman ki te fèt nan sektè sa a. Se nan kontèks sa a, yon seri ONG entènasyonal vin koumanse tabli nan peyi a pou pote sekou nan milye riral la.

Men se sitou apati lane 1970 yo, sou Jan Klod Divalye ki te pretann li vle fè, anndan diktati li t ap dirije a, yon ouvèti demokratik, ke ONG tout plim tout plimay vin militipliye anpil an Ayiti. Nan moman sa a, pwoblèm lamanjay la te vin pi grav, e sa te menase diktati a. Nan yon liv, yo ekri an 1989 sou ONG yo an Ayiti, 3 chèchè (Alliette Mathurin, Ernest Mathurin ak Bernard Zaugg) ekri : « *Alòske kantite kalori nòmalman yon moun ta dwe pran chak jou se ant 2300 a 2500, kantite kalori yon ayisyen te rive jwenn pa jou an 1970 te desann a 1970* ». ¹ Konsa, plizyè ONG etranje, sitou anba labanyè legliz yo, koumanse entèveni nan milye riral la pou ede peyizan yo travay latè nan ba yo semans ak ankadremman teknik.

Plis kriz Leta a t ap ogmante, se plis te gen ONG ki t ap parèt. Bò kote pa l, Leta ayisyen avèk bourad yon seri gwo òganizasyon potanta nan kominote entènasyonal la tankou BID, USAID, monte yon pwogram ke Jan Klod Divalye te rele « *Revolisyon ekonomik* ». Pwogram sa a te gen ladan l aktivite ekonomik tankou faktori, pwomosyon agrikilti pou ekspòtasyon e li te pèmèt tou yon ti ouvèti demokratik. Nan epòk sa a, kèk pati politik koumanse parèt tèt yo. Bò kote pa yo, gen yon seri gwoup ki koumanse reflechi sou rezon ki lakòz peyizan yo tonbe nan malsite konsa. Yo pwofite de « *ouvèti demokratik la* » pou ankouraje peyizan yo òganize tèt yo

1. Implantation et Impact des Organisations non gouvernementales, Collection Recherches en Développement, SHSE-CIDIHCA-ARUNGA, 1989.

an gwoupman pou yo kapab travay pi byen, men tou pou reflechi sou sitiyasyon yo. Se konsa gwoupman peyizan vin pouse kou dyondyon toupatou, animasyon gwoupman peyizan koumanse gaye nan tout peyi a. Tonton makout (ki se fòs siveye-rapòte-arete-reprime Divalye te mete sou pye), te koumanse pèdi kapasite pou yo kontwole tout sa ki t ap di, tout sa ki t ap fèt sou tèritwa a. Chanjman oryantasyon ki te fèt nan yon seri òganizasyon te ede tou. Paregzanp, nan koumansman ane 80 yo, Karitas yo ki prezan nan tout dyosèz nan peyi a, te pran desizyon pou yo apiye travay agrikilti peyizan yo ap fè olye pou yo kontinye ap plede distribye manje sinistre.

Yon lòt bagay ki te ankouraje ONG yo vin tabli an Ayiti se enfòmasyon ki t ap sikile aletranje sou konsekans diktati a te genyen sou popilasyon ayisyèn nan ki t ap viv yon kriz ekonomik malouk. Konsa, gen peyi etranje ki te yon jan jennen pou montre akèl y ap sipòte rejim nan, y ap ba l mwayen pou l fonksyone. Yo koumanse pase yon pati èd la pa ONG lakay yo ki vin fè pwojè ak popilasyon an dirèkteman, san yo pa bezwen pase pa Leta. Konsa, plis ONG etranje vin gaye kò yo ankò sou teren an. Gen lòt ki ankouraje gwoup ayisyen monte ONG, epi yo menm ede yo chache lajan pou yo fonksyone.

An 1986, Diktati Divalye a tonbe. Baboukèt la tonbe tou. Pèp ayisyen an revandike dwa l pou l pale, pou l fè asosiyasyon, pou l fè revandikasyon. Anpil gwoup tout kalite, nan tout domèn vin kreye : asosiyasyon fanm, asosiyasyon jèn, gwoup nan katye popilè, asosiyasyon pwofesyonèl, sendika, eksetera. Soti 1986 pou rive 1991, dat kote premye eleksyon demokratik yo te fèt, peyi a viv omwen 4 koudeta militè. Nan chak evenman sa yo, peyi etranje ki konn bay Ayiti bourad lajan, koupe èd la, men yo kontinye pase pa ONG yo pou finanse pwojè. Pou kapte èd sa a, plis ONG vin tabli kò yo ankò sou teren an. Dapre rechèch GRAMIR la, an 1985, èd ki te pase nan men ONG yo te reprezante 20 % nan èd entènasyonal Ayiti te reseswa. Menm etid la montre yon òganizasyon tankou ACDI (Ajans Kanadyen yo pou Devlopman Entènasyonal) te pase 8 % èd li bay Ayiti an 1975 pa ONG yo, alòske pou rive 1984, pousantay ki pase pa ONG yo te monte a 40 %. Nan sa ki konsène

kantite ONG ki aktif nan peyi a, Bank Mondyal te estime an 1987 te gen anviwon 300 konsa sou teren an ki anrejistre.² Men gen moun ki di nan moman sa a, te gen plis pase yon milye e chak jou yo t ap ogmante. An 1995, nan lis HAVA (yon Asosiyasyon ONG k ap evolye an Ayiti) te pibliye, li te montre ONG yo t ap entèvni nan preske tout domèn : agrikilti, elvaj, edikasyon, sante, èd alimentè, alfabetizasyon, asistans legal, atizana, asistans teknik, kredi, akonpayman sosyal, anviwonman, dwa moun/dwa fanm, dlo potab, lwazi, asistans sosyal (èd pou yon seri gwoup vilnerab tankou timoun, andikape), eksetera...³

12 janvyè 2010 : Tranblemanntè, piyay lage

Depi omwen fen ane 90 yo, anpil obsèvatè te koumanse yon ti jan enkyè lè y ap konstate kantite ONG ki t ap entèvni an Ayiti poukont yo nan yon seri domèn kle kote Leta ta dwe prezan. Yo te enkyè anpil, paske paralèlman yo te konstate Leta a t ap retire kò l, li t ap disparèt nèt nan yon seri domèn ki se reskonsablite l. Men lè tranbleman tè a vin frape Ayiti 12 janvyè 2010, bagay yo gaye nèt: anpil enstitisyon kraze, anpil kad nan Leta ak nan prive mouri, peyi a anba dekonm. Apre trajedi sa a ki te lakòz plis pase 250,000 moun mouri, dapre estimasyon ki fèt, anpil ONG, anpil lòt asosiyasyon oswa endividi te soti toupatou sou latè pou vin pote sekou. Peyi a ki te deja pa t an mezi kowòdone travay ONG yo vin pèdi kontwòl nèt. Dapre yon atik ki soti sous Entènèt nan "*Egalité et Réconciliation*", an 2012, te gen plis pase 10 000 ONG ki t ap ferye an Ayiti.⁴ Yo rive kapte anpil milya dola kòm don pou Ayiti. Men se yon ti kras sèlman ki rive nan peyi a pou pèmèt yon ti èd imanité distribiye. Dapre Associated Press, se sèlman yon pousan nan kòb ki te ranmase nan epòk sa a ki rive nan men Leta ayisyen. Rès 99 % pase nan men ONG ak lòt ajans. Men gen anpil gagòt, gaspiyay, vòl ki fèt ak lajan sa a. Jounalis, sineyas reyalize plizyè dokimanntè ak repòtaj pou montre ki kalite piyay yon seri

2. Implantation et Impact des Organisations Non Gouvernementales, cas Haiti, GRAMIR, 1989

3. Haiti, ONG 1995, Répertoire des ONG, Fondations et Associations, HAVA

4. Pourquoi les ONG sont un problème, *Egalité./ et Réconciliation*, janvyè 2016.

òganizasyon entènasyonal ak ONG fè nan lajan ki te bay pou pèp ayisyen an apre tranbleman tè a. Sa ki pase a vin lage plis kritik, plis dout ak rejè sou ONG yo. Apre vag finansman pou tranbleman tè a fin pase, gen anpil ONG ki kite peyi a. Men gen kèk toujou ki rete, paske toujou gen katastwòf an Ayiti tankou kolera, sechrès e menm rapatriman fòse. Tranbleman tè a febli anpil ONG lokal ki te pèdi anpil mwayen ak manm pèsònèl yo nan trajedi sa a. Men gen yon bon kantite ki kontinye fonksyone kanmenm.

An janvyè 2016, pèsonn pa ka di egzakteman konbyen ONG k ap ferye nan peyi Dayiti. Men sa ki sèten, ou jwenn yo tout kote, nan tout domèn, menm nan aktivite senp ki natirèlman ta dwe sou kont otorite lokal yo tankou paregzanp ranmase fatra nan yon katye, ede timoun ki fèk fèt gen batistè. Nan pwovens yo, depi w fin kite gran vil yo, espesyalman kapital la, li difisil pou pa jwenn yon ONG ki gen yon ti pwojè l ap fè nan domèn edikasyon, lasante, agrikilti, eksetera. Souvan ONG sa yo makònen avèk yon legliz e zèv sosyal y ap fè a se yon fason pou mennen fidèl bay legliz la.

Anpil konfizyon sou zafè ONG a

Kisa ki se yon ONG menm? Li trè difisil pou jwenn yon defini-syon klè pou dekri kisa yon ONG (ki vle di yon Oganizasyon Non Gouvènmantal (ONG) ye, kit se an Ayiti kit se nan lòt peyi, tèlman yo touche anpil domèn. Onivo entènasyonal, yo konsidere kòm ONG tout asosiyasyon nan sosyete sivil la, ki pa Leta, ki pa yon pati politik, kèlkilanswa domèn kote li ap evolye a, kèlkilanswa nan sektè li ye a tankou : asosiyasyon k ap defann dwa moun (fanm, timoun, andikape, migran eksetera), asosiyasyon k ap defann anviwonman, ki travay nan zafè ekonomi solidè, k ap goumen kont politik neyoliberal, k ap fè pwomosyon lakilti, ki bay èd imanité, eksetera. Gen kote, yo menm konsidere sendika yo, fondasyon antrepriz prive, asosiyasyon pwofesyonèl, asosiyasyon patwon nan sektè ONG a. Se poutèt sa, lè gen gwo rasanbleman entènasyonal sou yon sijè tankou reyinyon entènasyonal sou dwa fanm, dwa timoun, dwa andikape, reyinyon entènasyonal sou zafè anviwonman eksetera, nou wè yo mete anba labanyè ONG tout

gwoup ki pa reprezante Leta e ki gen yon pawòl yo vle di sou koze k ap diskite a.

Men gen kote, yo pa mete gwoup sa yo nan mitan ONG. An jeneral, yo konsidere kòm ONG yon asosiyasyon, sa vle di yon regwoupman moun, ki bay tèt li kòm objektif pou l travay nan benefis yon lòt gwoup ki vilnerab, ki viktim enjistis, oswa k ap souffri yon pwoblèm kèlkonk. Nan sans sa a, ONG a se yon asosiyasyon ki pa sipoze la pou travay nan enterè pwòp tèt pa l, nan benefis moun ki manm li, men ki la pou pote solidarite ak lòt gwoup ki gen pwoblèm oswa k ap travay pou yon kòz byen detèmine.

Anpil ONG pran nesans avèk yon bèl lentansyon, yon bèl motivasyon pou gen plis jistis sou tè a. Gen de lè se lafwa manm fondatè yo ki gide yo, gen de lè se angajman yo pou respè dwa moun, lòt fwa se sans imanite yo kòm moun ki fè yo revòlte kont yon sitiyasyon ki pa bon, ki fè yo deside mete ansanm pou monte yon òganizasyon. Malerezman, gen de lè nan mitan wout, ONG yo konn devye, yo kite gwo lide ak vizyon ki te gide manm fondatè yo pou pran yon seri wout ki pa ale ditou ak sa yo te pretann y ap fè. Souvan yo antre nan yon sistèm fonksyonman ki fè yo pèdi lòlòy yo, e pesonn pa konnen ankò kisa yo ye. *“Nan rapò ki genyen ant peyi endistriyalize yo ak peyi ki vin pòv yo, ONG yo defini aksyon yo dapre bezwen yo idantifye, men yo pa ajè dapre yon analiz global yo fè sou kesyon soudevlopman an”*.⁵

An Ayiti, nou jwenn divès kalite ONG ki prezan sou teren an: ONG ki soti nan legliz, ONG ki soti nan mitan moun ki pa kwayan men ki revòlte devan yon seri enjistis sosyal, ONG ki fonde pou fè pwomosyon yon seri lide, valè eksetera. Pami ONG yo, genyen ki fèt nan peyi a, gen lòt ki soti aletranje e ki vin tabli kò yo sou teritwa a pou yon ti bout tan oswa pou yon tan ki pa deklare. Gen ONG ki bay tèt yo misyon pou travay sou kesyon ijans, kesyon imanite. Gen lòt ki di y ap fè devlopman : gen lòt ankò ki di yo plis chita sou pledwaye, paske yo vle atake kòz pwoblèm yo pou

5. Implantation et Impact des Organisation non gouvernementales, GRAMIR, 1989

chanje yo nan rasin. An jeneral, ONG yo pa gen yon sèl aspè vre nan aktivite yo.

Gen ONG ki byen estriktire, ki gen manm, plizyè enstans nan estrikti li k ap ba li direksyon. Gen lòt ki gen manm fondatè ak 2-3 grenn moun ki akonpaye l. An jeneral, lè moun sa yo koumanse granmoun, oswa pa kapab kenbe konpa a ankò, ONG a konn tou kraze, menm si li t ap fè yon bon travay. Kesyon estriktirasyon yon ONG pou l kapab dire, se yon gwo pwoblèm sa ye pou ONG Ayisyen yo.

Kèk fwa, plizyè ONG konn mete ansanm pou fè yon federasyon, yon asosiyasyon ONG, yon platfòm k ap travay sou yon sijè. An Ayiti, nou jwenn plizyè tantativ ONG yo te fè pou mete tèt yo ansanm tankou nan HAVA (*Haitian Association of Voluntary Agencies*). Federasyon ONG sa a pi devan ta pral chanje, paske asosiyasyon ameriken yo te kontwole li twòp. Apre sa, pral gen OPD (Oganizasyon pou Devlopman) ki pa dire. Nan jou sa yo (2016), an Ayiti gen omwen 2 platfòm ONG : CLIO (*Cadre de Laison Inter-ONG*) ki regwoupe sitou ONG nan peyi Ewop yo ak yon lòt kowòdinasyon ki fèk parèt e ki regwoupe ONG ameriken yo. ONG natif natal yo pa gen yon asosiyasyon espesyal ki reprezante yo. Men plizyè nan yo enplike nan platfòm sou yon tèm, pafwa pou yon ti bout tan oswa pou pi lontan. Se konsa nou jwenn POHDH (Platfòm Haitien des Organisations de Droits Humains), GARR (*Groupe d'Appui aux Rapatriés et aux Réfugiés*), Plateforme Haitienne pour un Développement Alternatif (PAPDA), Konesans pour Sove Lavi (*Regroupement autour de la santé et du développement de l'enfant*), Collectif Mines etc. Chak regwoupman sa yo gen dinamik pa yo ak fason yo estriktire. Yo gen tout kalite estati legal: asosiyasyon, fondasyon. Gen lòt ki rete nan enfòmèl, ki pa anrejistre.

Gen yon lwa sou ONG ki la depi finisman ane 1982. Se te yon premye tantativ Divalye pou kontwole aksyon ONG yo ki t ap multipliyè. Depi lane 90 yo konsa, gen deba k ap fèt pou vote yon nouvo lwa sou ONG yo. Malgre anpil reyinyon, nouvo lwa a sa a poko janm vote. Antretan, ONG kontinye pouse kou dyondyon nan peyi a. Nan Ministè Planifikasyon ak Kowoperasyon ekstèn,

gen yon inite ki sipoze okipe l de ONG, yo rele UCAONG (*Unité de Coordination des ONG*). Men an jeneral, inite sa a gen plis kontak ak gwo ONG entènasyonal yo e li pa kontwole vre sa ONG yo ap fè.

Akòz kritik k ap monte chak jou kont ONG yo an Ayiti, gen òganizasyon ki nòmalman se ONG, k ap fonksyone sou mòd ONG, men ki pa dakò pou rele tèt yo konsa. Sa rann koze ONG a pi flou toujou.

Ki diferans ki genyen an Ayiti ant yon ONG ak yon asosiyasyon ?

Yon ONG se yon asosiyasyon, men tout asosiyasyon pa ONG. Moun kapab mete tèt yo ansanm pou fè asosiyasyon pou tout kalite bagay : yon pwoblèm ki afekte yo, yon kòz yo vle defann, yon lide yo vle fè pwomosyon pou li, yon sitiyasyon yo vle chanje, eksetera. Gen moun ki mete ansanm pou fè asosiyasyon pou defann pwòp enterè yo. Egzanp yon sendika, yon asosiyasyon patwon oswa pwofesyonèl. Gen lòt ki mete ansanm pou travay pou lòt moun ki pa manm asosiyasyon an. Kèlkilanswa objektif asosiyasyon an, li bezwen mwayen pou li fonksyone. Gen de lè se pwòp manm yo ki bay mwayen sa yo, gen de fwa asosiyasyon an al chache mwayen sa yo bò kote Leta, bò kote sektè prive, nan men lòt asosiyasyon oswa nan fè pwòp aktivite pa yo.

An Ayiti, se sitou apati sous lajan yo gade yon asosiyasyon pou di si li se yon ONG oswa si li pa ONG. Poko janm gen yon lwa sou asosiyasyon epi lwa sou ONG a yon jan flou. Depi yon asosiyasyon resevwa lajan, sitou lè li soti lòt bò dlo, pou mennen aktivite, yo kalifye li de ONG. Eske depi yon gwoup resevwa lajan nan men lòt pou l mennen aktivite, se ONG li ye pou sa ? Antouka, plis kòb la gwo, plis aktivite yo enpòtan epi gen yon karaktè pèmanan, se plis yo konsidere gwoup sa a kòm ONG.

Kèlkilanswa jan w pran li a, sa ki fè souvan diferans ant ONG ayisyen ak ONG etranje yo, se mwayen yo gen nan men yo pou fonksyone. An jeneral, ONG natif natal yo pa gen gwo mwayen e sa parèt aklè nan kantite machin, biwo yo posede, gwo aktivite y ap mennen e menm nan salè yo rive peye moun ki travay ak yo. ONG entènasyonal ki prezan sou teren yo parèt gen plis mwayen

e yo ka mobilize plis moun pou fè gwo aktivite. Sepandan, gen kèk ti gwoup ONG etranje ki travay tou senp, nan mitan popilasyon an san yo pa gen gwo lajan.

Nan peyi yo rele devlope yo, ONG yo gen kòm mak fabrik òganizasyon ki pa gen gwo mwayen, ki pa peye gwo salè. Se pou sa, souvan ou jwenn lakay yo, moun k ap fè benévola, ki vin bay kout men san yo pa touche pou yon kòz yo kwè ladan. An Ayiti, se pa konsa bagay yo ye. Okontrè moun ki al travay nan ONG ap tann gwo salè, souvan ki pi wo pase sa yo peye nan Leta oswa nan prive, e yo pa fè benévola fasil. Se sa ki konn fè òganizasyon yo, plis y ap layite kò yo, se plis y ap pèdi sans rezon ki te ba yo nesans, paske yo vin genyen anpil fonksyonè e yo pa gen militan pou yon kòz.

A kote ONG nasyonal ak entènasyonal, nou gen tou an Ayiti sa yo rele Oganizasyon entènasyonal (OI oswa OE an Kreyòl). Yon OI se yon òganizasyon plizyè peyi mete ansanm pou kreye e ki dwe travay sou yon kesyon espesyal. Paregzanp, nou gen ajans Nasyonziini yo tankou UNICEF, OMS, FNUAP : nou gen OIM (Oganizasyon Entènasyon Migrasyon) ki se yon regwoupman peyi : OMC ki okipe zafè komès eksetera. Gen òganizasyon ki kouvri tout latè tankou UNCHR ki okipe zafè refijye. Gen òganizasyon entènasyonal ki regwoupe peyi nan yon rejyon tankou paregzanp PADF.

Anpil fwa sou teren an, gen gwo konfizyon tou ant OI, ONG etranje, ONG lokal ak asosiyasyon lokal ki pa fòseman yon ONG.

Wòl ONG yo nan ede konstri yon mouvman sosyal an Ayiti

Gen plizyè moman nan lavi ONG yo an Ayiti. Soti nan ane 50 yo pou rive nan ane 70 yo, ONG ki te prezan an Ayiti yo te sitou travay nan kesyon imanite. Pa t gen vreman yon refleksyon sou rezon ki lakòz yon bann moun ap vin pi pòv chak jou nan peyi a. ONG sa yo pa t tèlman enterese nan zafè òganizasyon, sitou pandan peryòd sa a, peyi a t ap viv anba diktati ki te mete baboukèt sou tout dwa moun genyen tankou dwa pou kreye asosiyasyon oswa pou manm gwoupman, libète opinyon, libète sikilasyon, libète pou revandike, eksetera. Se anba chal moun te konn reyini avèk risk

pou yo arete w, fèmèn w nan prizon, disparèt ou kòm kamoken. Men apati ane 70 yo, avèk mouvman dwa moun ki t ap layite kò li toupatou sou latè ansanm ak mouvman teyoloji liberasyon tou nan Amerik Latin nan, Ayiti resevwa yon ti lòsyè nan van demokrasi ak libète ki t ap soufle a. Piti, pitit, kèk òganizasyon koumanse boujonnen, espesyalman anba labanyè ONG legliz yo. Avèk nouvo oryantasyon Karitas (enstitisyon nan legliz katolik ki okipe zafè sosyal) te bay tèt, pitit pitit, ti gwoup peyizan koumanse boujonnen adwat agòch, yo reyini regilyèman pou yo diskite non sèlman de pwoblèm agrikilti, men de sa ki lakòz peyizan yo ap viv nan lamizè an Ayiti. Fòk nou di nan peryòd sa a, teyoloji liberasyon an te ede anpil, paske plizyè reskonsab Karitas yo se te moun ki te gen anmenm tan yon refleksyon sou pwoblèm sosyal yo. Se nan moman sa a yon seri òganizasyon peyizan tankou Mouvmman peyizan Papay (MPP), Tèt Ansanm nan Nòdwès ak plizyè lòt mouvman peyizan ankò vin boujonnen. Se nan moman sa a tou, plizyè mouvman jèn, mouvman ki rele tèt yo relèvman oswa devlopman koumanse pran jarèt tou.

7 fevriye 1986, diktati Divalye a tonbe. Baboukèt la tonbe, chenn yo kase. Anpil gwoup koumanse parèt nan tout domèn, tout kote. Mas popilè yo koumanse kreye pwòp òganizasyon pa yo nan katye pòv yo. Gen moun ki di pèp la ki te rete dèyè rido a vin parèt sou sèn nan epi li reklame pou yo teni kont de li. Li mande patisipasyon. Se nan moman sa a, yon seri sendika pral kreye tankou sendika enfimiyè, pwofesè, chofè, eksetera. Se nan peryòd sa a tou òganizasyon fanm yo koumanse pran jarèt pou pote revandikasyon fanm yo byen wo. Ti machann nan mache koumanse òganize kont taks mache. Moun nan katye popilè yo pral òganize yo pou mande pi bon kondisyon lavi, plis travay. Plizyè òganizasyon Defans Dwa Moun vin parèt. Menm nan sektè piblik la, nan antrepriz otonòm Leta yo tankou Teleko (ansyen antrepriz telefon), EDH (antrepriz elektirisite), APN (Otorite Pòtyè Nasyonal) pral gen sendika ki kreye. Òganizasyon sa yo pral jwe yon gwo wòl nan fè grèv, bloke peyi a pou fòse nouvo dirijan yo pran men yo sou yon seri kesyon politik. Mo chanjman an sou bouch tout moun. Men nan milye ONG yo, anplwaye yo

pa rive òganize tèt yo. Sendika nan faktori soutretans yo ki te koumanse parèt tèt yo, sibi anpil represyon. Detan òganizasyon yo ap boujonnen, nou wè plizyè ONG kreye tou, kèk fwa pou kore mouvman an, kèk fwa pou kontwole l, oswa pou detounen l.

Nan rapò li te fè sou sitiyasyon Jan Rabèl 2 lan apre masak ti peyizan yo nan mwa jiyè 1987, Tèt Kole Ti Peyizan Ayisyen (TKPA) te esplike kijan gen yon bann ONG ki vini sou teren an pou kreye nouvo gwoupman, sendika, fè ti pwojè ak yo, detan y ap lage vèni sou gwoupman Tèt Kole Ti Peyizan Ayisyen, epi dekouraje moun patisipe nan mòd òganizasyon konsa. “*Nan zòn Sen Lwidinò, se kowoperativ yo mete kanpe. Kowoperativ sa yo fòme gwoupman peyizan pa yo. Yo prete lajan epi yo ekzije moun yo fè pwopagann kont gwoupman yo. Yo okipe zafè kafe, kakawo, konfiti chadèk, komès... Nan zòn Valè, Twa Rivyè ak nan zòn Chansòl, FIDA ap fòme G.P.A. (Gwoupman Peyizan Agrikòl). Yo ede gran nèg ki gen anpil tè fè plis rekòt. Yo fè wout pou kreye mwayen pou kontwole pèp la. Yo fè pwopagann tou kont gwoupman Tèt Kole yo. Miwopwojè retounen ankò nan zòn Mawotyè*”.⁶

Soti 1986, pou rive 1995, anpil òganizasyon ki te boujonnen nan sektè popilè a e ki te kòmanse montre yo gen yon nivo konsyans sou pwoblèm y ap viv, te sibi anpil represyon. Koudeta 30 septanm 1991 la te reprezante yon gwo kou pou yo. Gen yon seri gwoup ansanm avèk kèk ONG ki te konn akonpaye mouvman popilè a, ki tou kraze. Depi lè sa a, mouvman ki t ap revandike chanjman an, desounen, menm si ti gwoup adwat agòch kontinye fòme. Konsa, peyi a pa rive konstwi yon gwo mouvman sosyal solid. An jeneral, gwoup ki te kreye yo, kèlkilanswa domèn kote yo ye a, pa rive tabli gwo koneksyon antre yo, ni konstwi yon vizyon komen ki ta ka fè yo tounen yon gwo fòs. Yo rete gaye epi divize. Nan yon sèl ti kominote, gen dwa gen plizyè gwoupman fanm, plizyè gwoupman peyizan ki pa gen okenn kontak antre yo. Gen kèk tantativ ki fèt tankou, nan mouvman peyizan an, nan mouvman fanm nan pou rasanble. Men apre yon sèten tan, bagay sa yo vin frèt, yo pèdi tout nannan yo, epi yo disparèt oswa yo

6. 23 jiyè 1987-23 jiyè 1989, Sitiyasyon Peyizan Nòdwès yo 2 lane apre masak Janrabèl la, Tèt Kole Ti Peyizan Ayisyen, Federasyon Nòdwès, jiyè 1989

antre nan kalmi. Kèk fwa, koze lajan nan men ONG pou fè pwojè, pou finanse aktivite konn youn nan rezon ki fè òganizasyon yo pa ka rete soude ansanm youn ak lòt.

Jodi a, kèlkilanswa kote ou ale an Ayiti, w ap jwenn gwoupman fanm, gwoupman jèn, gwoupman peyizan eksetera. Anpil nan gwoup sa yo kreye alafavè yon pwojè ki t ap egzekite nan zòn bò lakay yo, paske anpil ONG adopte kòm estrateji, multipliyè gwoup pou egzekite pwojè yo genyen, pafwa san yo pa teni kont de òganizasyon ki te egziste deja sou teren an. Apre pwojè yo fini, gwoup yo pa kontinye, oswa yo rete wòwòt, yo pa devlope, paske depi nan koumansman yo te depann de yon ONG ki te ba yo mwayen pou yo fonksyone. Apre pwojè a fini, yo gen difikilte pou yo kontinye egziste paske yo pa t gen abitud fè sakrifis, mete fòs ansanm pou defann yon vizyon, yon pwojè komen yo genyen.

Youn nan gwo pwoblèm pi fò nan òganizasyon sa yo soufri, se mank vizyon ak otonomi. Nòmalmman, pou yon sosyete sivil fò epi kapab jwe wòl li nan desizyon k ap pran, fòk manm yo gen yon konsyans klè de sa yo vle, fòk yo konprann byen poukisa yo pa ka jwenn paregzanp yon seri sèvis, poukisa yon seri dwa pa respekte. Malerezman, anpil gwoup te monte avèk èd ONG ki pa enterese nan analize kòz pwoblèm yo, e ki pa antre aksyon y ap mennen nan yon estrateji pou derasinen kòz sa yo. Pi fò ONG yo aji sitou sou konsekans pwoblèm yo, sou efè yo. Paregzanp, devan lamizè anpil fanm ap viv, gen gwoupman fanm ki kreye pou monte ti pwojè, pou fè ti komès, pou jwenn ti kredi, menm lè manm asosiyasyon sa yo gen dwa pa gen okenn konsyans de rezon ki fè fanm yo nan sitiyasyon sa a, de relasyon dominasyon ki egziste ant gason ak fanm, de diskriminasyon sou fanm nan sosyete a. Òganizasyon ki monte nan kondisyon sa yo, san yon konsyans klè, pa prèske gen revandikasyon pou chanje kondisyon lavi yo, yo pa adrese Leta pou mande l deki prevyen, yo pa fè presyon sou li, yo pa chache pran kontak ak lòt fanm k ap viv menm pwoblèm ak yo. Yo kontante yo fè ti pwojè pou rezoud kèk pwoblèm manm yo genyen. Yo pa reflechi sou wòl Leta kòm prensipal reskonsab pou garanti dwa sa yo. Yo prefere chache poukont yo solisyon ki pa p dire, souvan avèk èd yon ONG ki ka ede yo jwenn yon pwojè.

Nan sans sa a, anpil ONG ki vin parèt sou teren an kòm ONG devlopman, an reyalite yo plis patisipe nan frennen devlopman, paske yo pa ede konstwi yon mouvman sosyal ki pral pote revandikasyon yo, ki pral gen kapasite pou fè pledwaye pou Leta ka adopte politik piblik k ap bon pout tout moun ki nan menm sitiyaasyon e k ap rezoud pwoblèm ki afekte yo yon manyè definitiv. Nan sans sa a, menm si ONG yo fè entavansyon ki ede soulaje lamizè popilasyon an nan domèn lasante, edikasyon paregzanp, men anpil fwa yo kontribiye pou diminye presyon sitwayen ak sitwayèn yo te dwe fè sou Leta a pou fòse l pran kap li.

Prezans ONG yo ak fason yo ankadre mouvman sosyal la, lakòz yon bann fòs kote. Yon bò ou jwenn yon pakèt ti gwoup, ki pa gen okenn lyen youn ak lòt, menm si yo nan menm lokalite a. Yon lòt bò, gen sektè ki chaje ak gwoup, alòske gen lòt sektè estratejik, fondamantal, nan estrikti peyi a, kote pa gen òganizasyon ditou. An jeneral, òganizasyon nan sosyete sivil la plis devlope nan yon seri sektè kote te gen finansman entènasyonal ki disponib, tankou sektè peyizan, fanm, alòske gen yon seri lòt sektè trè enpòtan kote pa gen òganizasyon. Paregzanp, lè nou pran mache yo ki se yon espas travay pou anpil moun, anpil fanm, pa gen yon mouvman machann nan peyi a k ap revandike pou pi bon kondisyon travay, pou plis lapwòtay nan mache yo, plis mache, plis pwodui lokal eksetera. Gen yon lè te gen kèk machann ki te koumanse mete tèt ansanm pou revandike kont taks mache pèseptè kontribisyon t ap kase panyèt yo pou pran nan men yo. Men tout mouvman sa yo tonbe. Kote ki genyen kèk ki rete toujou, se pa pou defanm enterè machann yo. Gen kote, asosiyasyon ki genyen yo, se yon seri moun ki makonnen ak pouvwa anplas la ki kontwole yo, pou fè politik oswa pou jwenn pwofi, men se pa mouvman ki otonom kote manm yo gen dwa deside, kowòdone pwòp revandikasyon yo.

Relasyon ant ONG ak mouvman sosyal la an Ayiti : Pwotagonis oswa entèmedyè ?

Kilès ki veritab pwotagonis yo an Ayiti pou chanjman sosyal peyi a bezwen an ? Sanble gen yon veritab konfli ant ONG yo sou teren an ak moun ki ta sipoze prensipal pwotagonis mouvman sosyal

la. Pwoblèm nan pi konplike lè se yon seri moun ki nan mouvman sosyal la, ki vin kreye yon ONG. Nòmalman, ONG a pa p travay pou tèt li, men pou yon lòt gwoup ki nan yon sitiyasyon difisil oswa pou yon kòz. Veritab pwotagonis yo se moun ki ap viktim toulejou de pwoblèm nan, de sitiyasyon ki pa bon an nou swete ki chanje a. ONG a ta sipozela pou l pote api, pou l ede veritab konsène yo òganize tèt yo pou fè kòz la valse. Malerezman, anpil fwa, se ONG yo ki pran devan nan pote kòz yo, alòske veritab konsène yo pa patisipe, yo pa òganize, gen de lè yo pa menm konprann pwoblèm nan, ni pwopozisyon k ap fèt yo. Gen ONG nasyonal ki pote dosye ki nòb, ki enpòtan, men moun ki prensipal konsène yo pa devan nan aksyon an, yo pa mobilize. Se menm jan an tou pou ONG entènasyonal yo. Nan dènye ane sa yo, se yo menm ki pran devan nan pote yon seri dosye devan gouvènman an oswa Palman an. Yo prepare pwojè-lwa, yo fè lòbi poukont yo san patisipasyon òganizasyon nan sosyete sivil la, pa menm ONG lokal yo. Grasa mwayen yo genyen, ONG entènasyonal sa yo rive mobilize palman, manm gouvènman an pou fè pase kèk nan lwa yo swete peyi a genyen. Men ki sosyete sivil ki pral lite pou fè lwa sa yo aplike ?

Pandan lontan e jiska prezan, ONG yo an Ayiti konn pran plas veritab konsène yo. Yo pote devan lopinyon piblik la, devan laprès e menm devan Leta bèl dosye ki gen anpil enpòtans pou peyi a, men malerezman san yo pa fè sa avèk veritab konsène yo. Poukisa ? Anpil fwa se paske moun sa yo poko pran konsyans de reskonsabilite yo genyen nan fè dosye pa yo valse. Yo poko pare pou brave danje pou defann dwa yo. Dèske yo poko rive nan yon nivo konsyans ki wo sou konsekans pwoblèm nan sou lavi yo, yo pa mobilize. Gen de fwa tou, se paske konsène yo pa konnen kijan pou yo fè sa, ak ki moun pou yo pale, kouman pou yo prepare yon dosye pou al frappe pòt yon enstitisyon. Nan sans sa a, yo konn bezwen konkou yon ONG ki gen moun byen fòm lakay li pou ede yo. Gen lòt sitiyasyon, kote yon gwoup sitwayen, sitwayèn wè yon pwoblèm ki afekte tout moun, yo monte yon asosiyasyon. Men jan yo fè l fonksyone a, li tounen yon ONG e manm ki te kreye li a pa

ranpli ankò okenn wòl nan pote dosye sa a e moun k ap travay nan òganizasyon an tounen fonksyonè olye yo se militan.

Konsa, li konn pafwa difisil pou fè diferans ant yon ONG ak yon asosiyasyon nan sosyete sivil la k ap batay pou chanjman, paske gen ONG ki angaje byen fò pou yon kòz. Youn nan fason nou ka detekte sa, se kijan moun ki anndan estrikti sa yo wè tèt yo : eske yo andedan estrikti a kòm anplwaye, oswa kòm militan ? Ki konpòtman yo genyen pou kòz òganizasyon kote y ap travay la ap defann ? Eske depi pa gen lajan ankò pou peye yo, tout angajman fini ? Eske yo toujou kontinye travay la, kèlkilanswa kote yo ye. Eske pou jwenn lajan pou fonsksyone, pou peye salè òganizasyon an chanje objektif yo fasil, oubyen eske malgre difikilte lajan li kenbe tennfas nan sa li kwè, nan sa l ap defann ?

Èske ONG yo pran plas Leta nan peyi Dayiti ?

Nan evolisyon ONG yo an Ayiti, obsèvasyon ki fèt montre fira-mezi ONG yo ap pi plis, y ap antre nan plis domèn, se plis Leta a limenm ap disparèt. Alòske wòl ONG a se te pou bay yon kout men annatandan Leta a ki an difikilte nan yon moman, rive pran kap li, nan lareyalite, se pa sa nou wè. Leta an Ayiti, gen yon konpòtman kòmkiwa li toujou an difikilte nan sa ki konsène pwoblèm majorite popilasyon an. Gen de lè ondirè Leta a byen kontan pou jwenn lòt òganizasyon travay pou li, detan limenm li rete bra kwaze, oswa ap okipe lòt bagay. Sa bay ONG yo, Oganizasyon Entènasyonal yo bon pretèks pou tout tan, yo kouri al chache lajan pou yon pwoblèm ki poze, detan Leta a limenm pa fè anyen. Nou menm jwenn sitiyasyon kote otorite Leta pral mande ONG fon pou yo menm yo ka travay oswa fè yon aksyon. Se kòmkiwa devan pòt tounen dèyè kay e dèyè kay tounen devan pòt. Gen sitiyasyon, kote yon otorite lokal, voye sou do ONG pwòp travay li reskonsab pou l fè nan kominote l, sou pretèks li pa gen mwayen.

Pandan lane 2015 la e nan koumansman ane 2016 la, gen omwen 2 legzanp ki frape atansyon nou sou demisyon Leta ayisyen nèt ak sou jwèt ONG yo. An 2015, Repiblik Dominikèn depòte voye Ayiti plis pase 50 mil ayisyen ak desandan ayisyen

nan 6 mwa (jen rive desanm). Gen anviwon 550 fanmi (apeprè 3 mil moun) konsa ki tabli kò yo nan 4 kan nan komin Ansapit (Sidès peyi a). Malgre gwo mobilizasyon ki te fèt nan peyi a anfavè moun sa yo, malgre bèl deklarasyon ak pwomès gouvènman an te fè, dirijan Leta yo pa fè anyen pou pran moun sa yo anchay. Se apre 9 mwa soufrans ak imilyason yon òganizasyon Entènasyon (OIM) anonse li jwenn 2 milyon dola nan men OCHA (Oganizasyon Nasyonziini pou zafè Imanitè) pou l reloje moun sa yo. Yon lòt egzant ankò ki se yon eskandal, gen pou wè ak pwoblèm grangou k ap frape bil yon bon pati nan popilasyon an nan koumansman mwa janvye 2016 la, akòz Ayiti sot viv 3 lane sechrès youn dèyèlòt (2013, 2014, 2015), sa ki lakòz anpil rekòt pèdi. Dapre yon etid CNSA (Kowòdinasyon Nasyonal Sekirite Alimantè) reyalize nan mwa janvye 2016 ansanm ak PAM (Pwogram Alimantè Mondyal), gen 3 milyon edmi ayisyen k ap viv jounen jodi a nan ensekirite alimantè. Mwatye nan yo deja nan yon sitiyasyon ki grav anpil. Tousuit apre anons sa a, Anbasad ameriken soti yon nòt pou l anonse li bay 3 gwo ONG entènasyonal 11 milyon edmi dola pou regle pwoblèm ensekirite alimantè a, alòske nou poko menm tandè Leta ayisyen anonse kisa li pral fè sou dosye ijan sa a. Men yon ekstrè nan kominike anbasad la pibliye 15 fevriye 2016 : *“USAID deja bay World Vision, Action contre la Faim (ACF) ak CARE onz milyon dola ameriken pou yo kwape mank manje ak pwoblèm nitrisyon pou 135,000 moun nan Nòdwès, Lagonav, Plato Santral ak nan Sidwès ki frape anpil anba sechrès la »*⁷.

Nan yon dinamik konsa, kijan pou nou rive konstwi yon peyi granmoun? Chak jou pi plis, Leta a vin montre jan li depandan, jan li fèb anpil detan kominote entènasyonal la atravè gwo ajans yo, anbasad yo ap kontwole peyi a nèt. Gen moun ki akize ONG yo kòmkiwa se yo ki afebli Leta a, paske anpil fon, yo panse Leta a ta dwe resevwa, al tonbe nan men òganizasyon sa yo. Dapre moun ki panse konsa yo, pwoblèm Leta a genyen ki fè l pa ka aji se yon kesyon mwayen. Yo kwè se paske Leta a pa gen ase kòb ki fè li pa aji. Yo swete kòb ONG yo jwenn ale pito nan

7. Réponse des Etats-Unis à la Sécheresse en Haiti, Communiqué de Presse de l'Ambassade des Etats-Unis en Haiti, 15 fevriye 2016

men Leta a. Pou reyaji a feblès yo devan yon seri ONG ki gen mwayen pase yo, pou montre se yo ki gen pouvwa, gen otorite Leta ki eseye fè gwo ponyèt, swa yo bay ONG nan yon zòn baryè, oswa yo egzijè pou tout pwojè ONG vle fè bò lakay yo pase sou kontwòl yo. Gen kèk ONG ki eseye chache rapwoche yo de otorite lokal yo pou kapab genyen yon pi bon kolaborasyon. Genyen ki patisipe nan tab konsèstasyon sektoryèl epi yo remèt UCAONG chak ane rapò aktivite yo. Gen lòt ki tou senpleman vag sou sa, epi kontinye travay, paske yo konnen, otorite yopa gen mwayen vre pou kontwole yo, ni pou anpeche yo kontinye fè sa y ap fè a, paske nan zòn kote yo ye a, Leta pa janm montre prezans li. Se ONG a ki reskonsab koze edikasyon, sante, wout, dlo eksetera, e pèsoun pa janm wè figi Leta a, menm si gen kèk moun ki di yo reprezante Leta a.

Kèlkilanswa jan w pran pwoblèm nan, ONG yo gen reskonsablite, Leta a gen reskonsablite pa l tou nan relasyon dominasyon sa a ki tabli kò l ant ONG yo ak Leta ayisyen. “*Malgre soutyen yo pote bay popilasyon an, ONG yo reskonsab tou jan Leta ayisyen ki te deja sou lagraba ap fin depafini nèt*”, dapre yon atik sou ONG yo an Ayiti ki ekri an desanm 2015.⁸ Jounen jodi a, an Ayiti, anpil moun panse estrateji ONG yo depase limit, yo kite nèt zafè solidarite ant pèp ak pèp pou tounen yon machin k ap ranfòse dominasyon yon sou Ayiti sou tout plan: ekonomik, politik, sosyal, kiltirèl ak lòt ankò.

Antouka, poze pwoblèm prezans an mas ONG yo an Ayiti ak pouvwa yo genyen, se poze pwoblèm Leta a limenm. Poze pwoblèm wòl ONG yo ap jwe, se revandike pou Leta pran plis reskonsablite, sitou devan detrès popilasyon an ki nan bezwen e k ap mande sèvis. Anvan tou, ONG a ta sipoze la pou l ede bouche yon twou, pou pote yon soulajman, pou yon ti bout tan. Lè li enstale kò l an pèmanans e l ap pran plis plas, li ranplase Leta. Kidonk, fòk Leta a rive pran reskonsablite l pou ONG yo ka fè bak. Nan kontèks Ayiti ye jounen jodi a, okenn lwa, okenn desizyon gwo ponyèt kont fonksyonman ONG yo pa p ede rezoud pwoblèm nan, si Leta a pa

8. Haiti, la République des ONG, Relais d'opinion, 15 décembre 2015.

chanje karaktè. Sa ki pi enpòtan, fòk Leta a transfòme tèt li, fòk li pran yon lòt oryantasyon kote se zafè pèp l ap okipe tout bon vre. Lè sa a, l ap bay tèt li mwayen pou l mete chak moun nan plas li, l ap itilize mwayen peyi a genyen pou sèvi popilasyon an. Lè sa a, prestij li ap ogmante, l ap an pozisyon pou l kontwole pi byen sa lòt aktè yo ap fè, kowòdone tout entèvansyon, epi jere peyi a an granmoun. Men pou Leta jwenn fòs pou l fè sa, fòk li gen dèyè l sipò yon sosyete sivil dyanm.

Kesyon finansman aktivite yo, yon gwo pwoblèm ki menase ni ONG, ni asosiyasyon lokal yo

Sa yo rele ONG yo pran nesans nan yon kontèks mondyal apre dezyèm lagè mondyal la. Nan epòk sa a, sitiyaasyon an te disifil anpil e plizyè gwoup te santi li nesèsè pou yo fè yon bagay pou ede moun ki te viktim anba lagè a. Pi devan, nan ane 60 yo, lè gen plizyè peyi nan Afrik ki vin pran lendepandans yo, mouvman sa a pral etann li. Li pral rive nan yon seri peyi tankou an Ayiti, akòz kriz ekonomik ki t ap brase bil popilasyon an. Depi yo fèt, pou jwenn lajan pou yo fonksyone, kit se pou reyalize aktivite nan pwòp peyi yo, kit se pou travay nan lòt peyi, ONG yo toujou konte sou don, kontribisyon sitwayen, sitwayèn bòn volonte. Konsa, an Ewòp paregzanp, gen yon bann rezo asosiyasyon ki bay tèt yo manda pou ranmase fon pou voye bay òganizasyon nan lòt peyi, oswa pou fè aktivite lakay yo. Se nan fason sa a, manm ONG sa yo montre solidarite yo ak angajman yo. Nou jwenn sa anpil nan mitan fidèl legliz yo. Pi devan, Leta nan peyi endistriyalize yo, keseswa an Ewòp oswa Etazini, pral esplwate mouvman sa a. Yo pral mete fon aladispozisyon ONG yo pou finanse pwojè tou nan yon seri peyi. Sa pèmèt ONG yo jwenn plis fon, men sa ede tou Leta sa yo aplike pwòp politik pa yo nan yon seri peyi detan yo pase pa ONG yo. Nan sans sa a, ONG ki antre nan dinamik sa a vin tounen bra dwat yon seri Leta.

Nan 20 dènye ane ki sot pase la yo, bagay yo koumanse chanje. Rezo sosyal ak relijye ki te konn abitye ranmase lajan pou ONG yo koumanse febli, moun yo granmoun, anpil moun pa santi yo blije kontinye fè solidarite ak lòt peyi kote bagay yo pa bon, sitou gen

anpil koripsyon yo denonse nan fason èd sa yo itilize. Konsa ONG nan peyi rich yo pa jwenn anpil mwayen ankò. Bò kote pa yo, Leta yo vin fè plis egzijans pou bay ONG yo fon e yo vle fòse yo travay kote yo deside, fè pwojè nan domèn ki ale nan enterè Leta sa yo. Konsa, gen ONG nan peyi endistriyalize yo ki blije fèmen pòt yo, gen lòt ki chanje politik, gen lòt ki antre nèt anba vant Leta lakay yo, e yo tounen yon senp egzekitan k ap aji pou Leta lakay yo. Yo blije ki premye lapli ki te kale yo.

Nouvo kontèks sa a gen gwo konsekans sou ONG lokal yo, ak sou asosiyasyon nan sosyete sivil la. Paske anpil nan yo te depann totalman de lajan k ap soti nan men ONG lòt bò dlo pou mennen aktivite yo. Bidsoukou, dèske sous finansman an seche, plizyè ONG lokal ak asosiyasyon vin pa kapab fonksyone ankò. Genyen ki blije fèmen, genyen ki la, men k appenpennen.

Mete sou sa, tranbleman tè a vin pote yon gwo kou pou ONG ak asosiyasyon sa yo ki te deja ap debat. Apre tranbleman tè a, tout lajan ki te disponib se te pou èd ijans. Gen ONG ki antre nan jwèt èd imanité a, gen lòt ki te blije kanpe sou aktivite nòmal yo, paske yo pa t ka jwenn mwayen pou fonksyone, oswa kondisyon yo pa t reyini pou yo kontinye fè sa yo abitye fè. Apre 5 lane (2010-2015), èd imanité a pratikman fini. Men anpil nan ONG lokal yo pa rive reprann kap yo.

Sa ki pase a pote anpil moun reflechi sou kesyon finansman ONG yo, sitou natif natal yo ansam ak mouvman sosyal la an jeneral. Kijan, nan yon kontèks ekonomik difisil, kote anpil moun pa p travay (an Ayiti sou chak 100 moun, se apèn 70 ki nan yon ti travay), ONG lokal k ap fè yon travay serye, asosiyasyon ki soti nan zantray pèp la, kapab mete kanpe yon estrateji ofofinansman, san yo pa toujou blije konte sou lajan ki ap soti aletranje pou yo viv? Kesyon finansman an reprezante yon gwo pyèj anpil òganizasyon tonbe ladan, san yo pa kapab soti. Yo pèdi abitud devlope solidarite, kontribisyon manm yo, travay benevòl, pou yo fè aktivite yo. Moman an rive pou òganizasyon ayisyèn yo repanse fason y ap fonksyone. Si se pa sa, y ap mouri youn dèyè lòt. Solidarite ak ONG lokal yo, asosiyasyon nan peyi endistriyalize yo te fè nan yon moman espesyal, sitou pandan epi apre diktati

Divalye a, se te yon bon bagay pou ede lit la vanse. Men lè sa vin tabli kòm yon sistèm, li tounen yon danje ki menase lavi òganizasyon yo, paske li kreye yon depandans ki grav.

Ki avni ONG yo an Ayiti ?

Gen moun ki swete afè ONG sa a fini. Yo pa ta vlegen okenn gwoup ankò k ap mennen aktivite nan yon seri domèn tankou edikasyon, lasante, lamanjay, paske dapre yo menm bagay sa yo dwe sou kont Leta. Gen lòt moun ki kwè ap toujou gen ONG, paske gen yon seri domèn Leta pa p janm antre ladan yo, si se pa sitwayen ak sitwayèn yo dabò ki fè premye pa a. Gen lòt ki panse, ONG yo se ekspresyon libète sosyete sivil yon peyi pou l kreye òganizasyon, pou l aji nan domèn kote li santi li kapab bay kout men. Gen moun ki dakò pou ONG yo entèvni, men anba kontwòl Leta a.

Kèlkilanswa pozisyon yon moun genyen, kesyon ONG a, wòl l ap jwe, fason l ap aji dwe redefini nan peyi Dayiti. Gen anpil kritik sou ONG yo, sou sa y ap fè, sou fason yo entèvni, sou rezilta travay yo fè, sou fason yo jere resous ki nan men yo, sou relasyon yo avèk Leta, avèk sosyete sivil la, eksetera. Pi gwo pwoblèm ki genyen ak ONG yo, se paske detan y ap gwosi, detan y ap antre nan plis domèn, Leta a ap disparèt e sosyete sivil la ap vin pi fèb. Se tankou gen youn k ap souse lòt.

Ayiti pa premye peyi ki gen ONG, menm nan peyi ki gen gwo mwayen, nou jwenn ONG. Men yo pa pran plas Leta, aksyon y ap mennen pa depase pa Leta. Otorite yo prezan, yo gen nan men yo gouvènay peyi a nan yon bann domèn, e ONG yo se yon sektè majinal, akote, ki pa deranje. Men an Ayiti, se lekonntrè nou konstate e se sa ki bay enpresyon peyi a tounen yon repiblik ONG.

Pou yon peyi vanse, pou l dyanm, li bezwen yon Leta reskonsab ki konnen li gen devwa anvè sitwayen ak sitwayèn lakay li pou ba yo edikasyon, sante, sekirite, dokiman idantite, eksetera. Li bezwen tou yon sosyete sivil je kale k ap ankouraje Leta a, pouse l pou l pran reskonsablite l. Lè ONG yo pa enskri aksyon yo nan yon dinamik konsa pou ranfòse Leta a ak sosyete sivil la, yo kontribiyè nan fè enstitisyon peyi a vin pi fèb, pi depandan. Detan dirijan

Leta yo kontinye ap gaspiye resous yo nan koripsyon, ONG yo menm ap chache mwayen pou soulaje soufrans popilasyon an oswa anpeche l revòlte, e sitwayen yo menm pa mobilize pou fòse Leta a aji. Se sa ki rive avèk Ayiti apre plis pase 50 lane prezans ONG sou tèritwa a.

Gen peyi ki fè yon lòt kalite esperyans avèk ONG, asosiyasyon prive nan domèn edikasyon. Paregzanp, nan peyi Kanada, nan peyi Bèljik ak lòt kote ankò, pandan yon tan, se ONG, asosiyasyon legliz, kongregasyon mè, ki te okipe zafè lekòl. Leta rive defini yon politik, li mete kanpe yon estrateji, pou fimezi li pran kontwòl aktivite edikasyon yo, paske li konnen se reskonsablite l pou li bay tout timoun chans pou ale lekòl. Jan sitiyaasyon an ye kounye a an Ayiti, Leta pa p janm kapab, bridsoukou, pran reskonsablite nan tout domèn kote ONG yo ap entèvni. Sepandan, li kapab fè sa fimezi. Pou sa fèt, Leta dwe defini yon plan nan diferan domèn estratejik epi pa zòn kote li va di men sa l ap fè epi mande ONG entèvni kote li bezwen konkou. Sa vle di fòk Leta a limenm gen yon plan l ap suiv, fòk li ranfòse kapasite l pou l kowòdone tout sa k ap fèt nan kad plan sa a, e fòk li fè pati nan plan an ki sou kont li. Sa mande yon Leta ki gen nan tèt li e nan tout nivo, dirijan ki gen konsyans, ki konprann e ki dakò ak yon pwogram Leta, k ap aplike pwogram sa a epi k ap fè respekte l. Pwogram sa a dwe reyalis e li dwe tou anfavè mas pèp yo. Se sèlman nan yon kad konsa, Leta ayisyen kapab chache kolaborasyon anpil moun, anpil òganizasyon ki vle pote solidarite ak li, kitse òganizasyon natif natal, kit se òganizasyon ki soti aletranje. Bò kote pa yo, ONG ki vle travay nan peyi a, dwe dakò ak yon kad konsa e fòk yo konprann kouman li nesesè pou ranfòse enstitisyon yo ak asosiyasyon nan sosyete sivil la. Si se pa sa, li pa gen sans pou ONG yo kontinye entèvni an Ayiti, nan yon peyi ki an kriz, paske se ede y ap ede move sitiyaasyon an kontinye egziste.

Colette Lespinasse
Fevriye 2016